

De eerpel

Als April in het land kwam zei Vader wel eens: "Ik mut neudig het eerpelland (aardappel) ummebouwen (ploegen)." Het eerpelland moest men dikke mesten (flink wat mest op). Ook werd dat land nogal flink diep omgeploegd. Ik weet nog best, als na het ploegen de paarden in de wei kwamen, en de zelle (paardetuig) was er afgedaan, dat ze zich dan dadellijk gingen welteren (rollen) in het gras.

En dan moesten de aardappels gepoot worden. Vroeger werden het eerst aardappels gepoot. Daarna werd haver en spurrie gezaaid.

Wij moesten ze er, zoals Vader het noemde, inhikken. Vader maakte een rij kuiltjes, waar wij een eerpel in moesten gooien. Met de volgende rij gooide Vader dan die aardappels er onder. Eerst was dit werk voor ons nieuw, maar in 't laatst begon het te vervelen, maar weglopen durfden we ook niet. Vaak was het in de Paasvacantie, en dan was het: "Dan kunt de wichter mooi helpen eerpel potten." Een enkele keer deden we ook we ze ook wel eens achter de ploeg potten, dan werd met het ploegen om de andere voor er een rij aardappels ingedrukt.

En dan waren we er voorlopig mee klaar, maar als ze in Mei boven de grond kwamen, kwam ook meteen het roet (onkruid), waar men achteraan moest.

*A'j eerpel wilt verbouwen mu'j ok mest doon op oe land,
en 's zommers ieder reize met den krabber in de hand,
is op den eerpelakker met de luzemellen an.
want a'j der neet vuur oaver hebt, dan krie'j der neet wat van.*

Johanna van Buren

Met de hakke of de eerpelkrabber, of wien (wieden). Maar zien dat je het onkruid de baas werd, want dit groeide meestal nog harder dan de aardappels.

Later kwam het anbouwen in gebruik, dan werd met een speciaal ploegje tussen de rijen geploegd, en zo werden de rijen aangeaard, Hiermee veel onkruid vernietigd, en ze waren ook makkelijker te rooien. Als ze dan zo mooi in de groei waren, gebeurde het wel eens dat ze afvroren, en vooral de Demter karmswekke (eerste week van Juni) was hiervoor berucht.

Zo herinner ik mij nog goed de zesde juni 1924, toen Vaders zuster Gerritjemeuie (bij Holterbroek) werd begraven. De aardappels waren helemaal zwart van de bijzonder zware nachtvorst. Ze herstelden zich hiervan moeilijk. De opbrengst viel dat jaar erg tegen.

Maar als alles goed ging stonden ze met Juli in bloei. Dat was een mooi gezicht. Later kwamen daar van die eerpelkrallen aan, die je zo mooi aan een aangepunte stok kon steken en dan kon je ze zo ver gooien.

En dan kwam zo tooverdan de tijd dat we de nieuwe aardappels kregen. Grootvader pootte elk jaar een vrog heuksken op het busken (dit werd altijd nog het busken genoemd, omdat hier vroeger een warfbosje was). Als achterin Augustus de rogge en de haver van het land was, werd het zo lengskes (langzamerhand) tied um an de eerpel te beginnen.

Vader hele dagen eerpel stekken, en wij garderen (rapen). In September hadden we altijd eerpelvacantie (nu noemt men het herfstvacantie), maar in die tijd was het echt bedoeld om te kunnen helpen bij de aardappeloogst.

Er stond dan een hele rij manden op de akker, want we deden ze direkt uutzeuken (sorteren), groten (eetaardappels), potters (pootaardappels) en kleinen (kriel). In die tijd smaakten de aardappels lekkerder dan tegenwoordig met de kunstmest.

We hadden verschillende soorten: sneeballen, die men ook wel blonde engelsen noemde, negen weksen, en engelsen, en dan hadden we nog reuskes, maar die werden verbouwd als voeraardappels, omdat ze een hoge opbrengst hadden. Later kregen we nieuw soorten, prima's, rode star, industrie, en ijsselster. Nu zijn er weer veel andere soorten. De oude rassen zijn allemaal verdwenen.

In September kon het vaak nog heel warm zijn, het vestje moest er bij uit, en in het blote boezeroen an de eerpelgrepe. Dan verlangde je 's middags wel dat het vespertied (koffietijd) was, daarna werd het wat koeler. Bovendien stopte Vader meestal tegen de avond, want hij moest nog beestevoer (spurrie voor de koeien) halen.

Maar het kon ook wel echt buig zijn, en dan moest je iederbods (telkens) schulen achter de wal, want om de pokkel nat te kriegien, was ook niet fijn, en de aardappels werden dan zo kladderig.

Het was wel prettig werken, zo gezamenlijk op de aardappelakker, en mekaar raadsels opgeven als: "Welk ding heeft de meeste ogen?" (De aardappel.) Vader had een rijmpje over de aardappel:

Koekoeks Mine, det gierige wief,

vret de pieren uut de eerpel in 't lief.

In September kan het 's avonds ook al echt kil zijn en nevelig, dan zei Vader: "Doar trekt riepnevels." Er kan 's nachts nachtvorst zijn. Als we dan 's middags een telder (bord) vol eerpel voor ons hadden staan met mosterd er bij, dan hadden we er graag wat moeite voor over.

Ook kwam dan de tijd dat Moeder of Grootmoeder weer een pot vol met smoereerpel (breuderkes) klaar maakte, dat was smullen. We kregen de volgende morgen haast ruzie om de laatste die overgebleven waren.

Omdat we vroeger jaren nogal wat aardappels inbetaansie (nogal heel wat) verbouwden, en Grootvader niet meer helpen kon met steken, kon Vader het alleen niet af. Vennemans Heinoom hielp ons daarom meestal een paar dagen. Er was dan veel werk met oprapen. Ons werd altijd op het hart gedrukt om goed op de zeeken (aangestoken aardappels) te letten, dat we die er uitdeden, want die waren zo verrot.

Een heel enkele keer gingen we eerpel schudden, zoals dat heette. Bij Holterbroek deden ze dit elk jaar. Hendrik Janoom ploegde dan een voor om, en de schudders hadden dan elk een park te schudden. De oprapers deden dan de aardappels in de wagen en de kar die op het land stond. De hele dag was het een gezellig gepraat en gelach op het land met mensen uit de buurt erbij. W/ij hebben ook wel eens geholpen, en als Dinameuie dan kwam met koffie en kurfke met boterhammen, dan lustten we allemaal wel wat.

Tegen de avond maakte Dinameuie een breursleupen met beslag klaar. Het hangiezer boven het vuur met de pannekookpanne, en dan een stapel pannekoeken bakken. Als die op tafel stonden reikten ze bijna aan de lamp boven de tafel, zo vol was de schuttel.

Het gezegde was vroeger: "Met Bathmense karmse, moesten de eerpel der uut ween." Daarna moest de vroege rogge gezaaid worden. Als de aardappels er uit waren, deed Vader ze in de koele (kuil) en wat stro en zand er overheen, en later afdekken voor de vorst, want bevriezen mochten ze niet.

Ja, onze ouders en Grootouders moesten er vaak wat of euzen (ploeteren), dan is het nu wel gemakkelijker.

Na de oorlog liet men vaak aardappels gaar stomen en dan in de kuil of silo voor de varkens. Dat gebeurt nu niet meer.